

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

INGRIDA FETKEVIČIENĖ

Edukologijos studijų programos (specializacija: andragogika)

EMMn- 5 grupės studentė

**DELINKVENTINĖS ELGSENOS JAUNUOLIŲ
MOKYMO SI MOTYVACIJOS YPATUMAI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas

Doc. Dalia Augienė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar kvalifikacijai
įgyti.....

Šiauliai, 2007

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. DELINKVENTINIO ELGESIO IR MOKYMOSI MOTYVACIJOS YPATUMAI TEORINIŲ ASPEKTU.....	7
1. 1. JAUNUOLIŲ AMŽIAUS YPATUMAI.....	7
1. 2. DELINKVENTINIS ELGESYS.....	11
1. 2. 1. FAKTORIAI LEMIANTYS JAUNUOLIŲ DELINKVENTINIŲ ELGESĮ.....	14
1. 2. 2. NENORO MOKYTIS PRIEŽASTYS.....	21
1.3. MOKYMOSI MOTYVACIJA.....	22
1. 3. 1. MOKYMOSI MOTYVAI.....	23
1. 3. 2. MOKYMOSI MOTYVACIJĄ AIŠKINANČIOS TEORIJOS.....	28
1. 3. 3. MOKYMOSI MOTYVACIJOS RŪŠYS.....	30
2. DELINKVENTINĖS ELGSENOS JAUNUOLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS YPATUMŲ TYRIMAS IR REZULTATŲ ANALIZĖ.....	33
2.1. TYRIMO METODIKA.....	33
2.2. DELINKVENTINĖS ELGSENOS JAUNUOLIŲ MOKYMOSI MOTYVACIJOS YPATUMŲ ANKETINIŲ DUOMENŲ ANALIZĖ.....	34
2.2.1. DELINKVENTINĖS ELGSENOS JAUNUOLIŲ MOKYMOSI MOTYVAI.....	42
IŠVADOS.....	57
REKOMENDACIJOS.....	59
LITERATŪRA.....	60
PRIEDAI.....	63

IVADAS

Tyrimo aktualumas:

Lietuvai stojant į Europos sąjungos bendriją sparčiai keičiami ir pagal Europos švietimo kriterijus keičiami švietimo įstatymai, dokumentai. Įgyvendinami įvairūs projektai. Sąlygos aštuoniolikmečiams ir vyresnio amžiaus žmonėms mokytis tikrai sudarytos. Nuo 1998. 07. 24 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Neformaliojo Suaugusiųjų Švietimo įstatymas. Įstatymo septintame straipsnyje nurodoma, kad švietimo dalyvis gali būti kiekvienas ne jaunesnis kaip 18 metų asmuo. 1997 metais įsigaliojo Lietuvos Respublikos profesinio mokymo įstatymas. 1990 metais Lietuvos Respublikos bedarbių rėmimo įstatymas ir kt.

Švietimas gali iš esmės pakeisti žmogaus ir tautos gyvenimą. Mokymasis padaro žmogų išvalgesnį, jautresnį, atsargesnį savo veikos pasekmėms. Geresnis išsilavinimas, tai geresnės darbo perspektyvos, išitvirtinimas visuomenėje, saugumas dėl savo ateities.

Ypač svarbu suvokti mokymosi būtinumą ir galimybes **18 - 22** metų jaunuoliams. Šiame amžiaus tarpsnyje žmogus renkasi profesiją, atsiskiria nuo tėvų, interiorizuoja savo vertybes, t.y. kuria savo ateitį.

Mūsų visuomenėje vietoj mokymosi visam gyvenimui atsiranda sąvoka mokymasis visą gyvenimą. Tai šiuolaikinės visuomenės siekis. Pasak E. Mickūnaitės (2004, p. 95) „globali industrinės visuomenės transformacija į žinių visuomenę ir ekonomiką, sparti Lietuvos integracija į Vakarų demokratijos pasaulį bei stojimas į Europos Sąjungą de jure ir de facto skatina naują požiūrį į švietimą. Mokymasis nebegali būti vien vaikystės ir jaunystės užsiėmimas. Būtinybė mokytis visą žmogaus gyvenimą yra sąlyga prisitaikyti prie sparčiai kintamos ekonominės, socialinės ir kultūrinės aplinkos“.

Gaila, tačiau supratimas, kad mokslas duoda naudą pasidarė labai abstraktus, nepakankamas. Lietuvoje labai pagausėjo metančių mokyklą jaunuolių. Ši problema įvairiais aspektais aptariama spaudoje, per TV, konferencijose ir pan. Ja domisi pedagogai, universitetų dėstytojai, studentai, tėvai. Jaunuoliai valkatauja gatvėse, vartoja svaigalus, narkotikus, gąsdina savo agresyvumu. Delinkvencija ne tik trikdo šių asmenų socializaciją, bet ir tiesiogiai įtakoja kriminogeninius procesus valstybėje. Šeima ir kitos socializuojančios institucijos yra atsakingos už delinkvencijos lygį visuomenėje.

Žinios, kaip intelektualus kapitalas svarbiausias įmonių, gaminančių prekes, teikiančių paslaugas, turtas. Todėl vis didesnė svarba teikiama žinioms, kurios būtinos tobulinant savo

profesinę kvalifikaciją. Tačiau ar moralinių elgesio normų pažeidėjai nori aktyviai prisitaikyti prie šiandieninių visuomenės iššūkių. Visuomenė turi rūpintis savo piliečių ugdymu. Mokymosi motyvacijos sužadimas, skatinimas slopina žalingus poreikius bei įpročius. Tinkamas mokymo veiklos organizavimas gali ženkliai sumažinti delinkvencijos protrūkį. Svarbu suvokti linkusių į delinkventinį elgesį jaunuolių mokymosi motyvacijos ypatumus, nenoro mokytis priežastis, domėtis jų vertybinėmis orientacijomis.

Užsienio autorių darbuose ši problema nagrinėjama plačiau, lietuvių autoriai ją nagrinėja ne taip išsamiai. Psichologines asocialaus elgesio ištakų problemas iškelia Valickas G. (1997), nenoro mokytis priežastis - Civinskas R., Levickaitė V., Tamutienė I. (2006), Dereškevičius P., Rimkevičienė V. (2000) ir kt. Sociologinį tyrimą apie delinkventus Lietuvos mokyklose atliko Dobryninas A., Poviliūnas A., Tureikytė D., Žilinskienė L. (2004). Apie mokymosi motyvacijos ypatumus rašo Butkienė G., Kepalaitė A. (1996) ir kt. Tačiau konkrečiai asmenų linkusių į delinkventinį elgesį mokymosi motyvacija beveik netyrinėta. Nepakankamas šios problemos ištyrimas nulėmė nagrinėjamos temos aktualumą ir pasirinkimą.

Tyrimo objektas:

Delinkventinės elgsenos jaunuolių mokymosi motyvacija.

Tyrimo hipotezė:

Tikėtina, kad asmenų linkusių į delinkventinį elgesį mokymosi motyvacijos nepakankamumą lemia jų vertybės, interesai, nuostatos.

Tyrimo tikslas:

Išsiaiškinti delinkventinės elgsenos jaunuolių mokymosi motyvacijos ypatumus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti jaunuolių amžiaus ypatumus.
2. Atskleisti faktorius lemiančius delinkventinį elgesį.
3. Nustatyti motyvų (poreikių, interesų, nuostatų, vertybių) įtaką mokymosi motyvacijai.
4. Išsiaiškinti jaunuolių linkusių į delinkventinį elgesį mokymosi motyvacijos ypatumus.
5. Ieškoti nenoro mokytis priežasčių.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai - mokslinės literatūros šaltinių analizė.
2. Empiriniai - anketinė apklausa.
3. Statistiniai - duomenys apdoroti kompiuterine programa: SPSS 11 (Statistical Package for the Social Sciences).

Tyrimo metodologija:

Vadovavausi teiginiais, kad motyvacija apima žmogaus poreikius, troškimus, įsisavintus norus, interesus ir polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. (G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996).

Viena iš svarbiausių nenoro mokytis priežasčių, tai žema savivertė. Nepatenkindamas savo poreikių mokykloje, jaunuolis ieško kitos aplinkos, kurioje jaučiasi psichologiškai saugus. Nepasitikintys savimi viskam abejingi, neiniciatyvūs, nemoka bendrauti, nusikalsta. (R. Civinskas, V. Levickaitė, Tamutienė I., 2006).

Sudarant klausimyną remtasi A. Petruilytės (2003) sudarytu testu mokymosi motyvacijai nustatyti. (Anketoje 10 punkto klausimynas). Nustatant, kokia mokymosi motyvacija (vidinė ar išorinė) skatina(o) jaunuolius linkusius į delinkventinį elgesį mokytis, remtasi G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) mokymosi motyvacijos rūšių skirstymu. (Anketoje 9 punkto klausimynas). Norint sužinoti, kokios vertybės tirtiems asmenims yra svarbiausios, remtasi L. Jovaišos (2003) susistemintomis vertybėmis. (Anketoje 11 punkto klausimynas). Poreikiams išsiaiškinti, remtasi A. Maslow (2006) pateikta poreikių hierarchija. (Anketoje 13 punkto klausimynas).

Tyrimo etapai:

1. Mokslinės literatūros pasirinkta tema analizė.
2. Anketos sudarymas.
3. Tyrimo atlikimas.
4. Atlikto tyrimo apibendrinimas.

Tyrimo imtis:

Tyrimas buvo vykdomas 2006 gruodžio mėn.; 2007 metų, sausio, vasario mėnesiais. 100 anketų užpildė asmenys sulaikyti už įvairius nusižengimus ir besilankantys Kėdainių rajono policijos komisariate. 50 anketų užpildyta Šiaulių rajono pataisos inspekcijoje. 30 anketų užpildė jaunuoliai Kauno regiono Kėdainių rajono pataisos inspekcijoje. 20 anketų užpildė jaunuoliai linkę į delinkventinį elgesį Kėdainių Jaunimo mokykoje.

Darbo struktūra:

Magistro darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Darbe pateikta 11 lentelių, 22 paveikslai.

Sąvokų žodynėlis:

Delinkventas- (angl. delinquent). Žmogus, kurio elgesys yra labai nenormalus (neatitinka normos) ir traktuojamas kaip baustina veikla, nusikaltimas. (Psichologijos žodynas, 1993). Tai faktiškai padidintos rizikos vaikas ar paauglys, kuriam taikomos visuomeninio poveikio priemonės. (G. Valickas, 1997).

Delinkventinis elgesys- visuomenės teisių ir dorovinių normų neatitinkantis elgesys. (Psichologijos žodynas, 1993). Tai smulkūs nusižengimai, moralinių elgesio normų pažeidimai, kurie nesukelia rimto pavojaus ir nepadarо didelės žalos (pvz., tai gali būti nedisciplinuotas, konfliktiškas elgesys, epizodiškas alkoholio vartojimas, bėgimas iš pamokų ir pan.). (G. Valickas, 1997).

Mokymosi motyvacija- (angl. motivation). Elgesio, veiksmų, veiklos skatinimo procesas, kurį sukelia įvairūs motyvai, motyvų visuma. (Psichologijos žodynas, 1993). Tai veiksmų bei elgesio skatinimas, vykstantis žmogaus psichikoje. Motyvacija apima žmogaus poreikius, troškimus ir įsisąmonintus norus, interesus ir polinkius, vertybes, pažiūras ir įsitikinimus. Kartais motyvacinę jėgą įgyja jausmai ir emocijos arba charakterio bruožai. (G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996).

Motyvai- (angl. motives). Veiklos stimulai, susiję su individo poreikių tenkinimu: individo aktyvumą skatinantys ir jo veiklos kryptį lemiantys aplinkos arba vidaus veiksniai. (Psichologijos žodynas, 1993). Veiksmų skatuliai, lemiantys jų pobūdį ir kryptį. Jie visada yra susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu. Tai, kas atsispindi žmogaus psichikoje vaizdo ar minties pavidalu ir nukreipia jo elgesį taip, kad būtų patenkintas tam tikras poreikis. (G. Butkienė, A. Kepalaitė, 1996).

Vertybės- Vertybės ir vertybinės savybės nėra kažkokios ypatingai egzistuojančios daiktų savybės. Tai daiktai, reiškiniai ar žmonės, kurie tiesiogiai patenkina, padeda patenkinti arba spėjama, jog ateityje patenkins asmenybės materialinius arba dvasinius poreikius. (Jacikevičius, 1999). Asmeniui reikšmingiausio dalyko išgyvenimas, orientuojantis jo mąstymą ir jausmus į aukščiausias objektyvias gėrybes. (L. Jovaiša, 2003).

IŠVADOS

Tyrimo rezultatai patvirtino hipotezę, kad asmenų linkusių į delinkventinį elgesį mokymosi motyvacijos nepakankamumą lemia jų vertybės, interesai, nuostatos.

1. Delinkventinės elgsenos jaunuolius skatina (skatino) mokytis išorinės mokymosi motyvacijos priežastys:

Mokosi (mokėsi) todėl, kad reikia (63,3% vaikinių- 66,2% merginų). Taikant Pirsono koreliacijos koeficientą, nustatyta labai silpna koreliacija vaikinių ($r = 0,129$, $p < 0,01$), silpna koreliacija merginų ($r = 0,340$, $p < 0,01$).

Mokosi (mokėsi) todėl, kad gautų diplomą, atestatą (67,0% vaikinių- 46,2% merginų).

Mokosi (mokėsi), kad gautų geresnį darbą, didesnę atlyginimą (56,7% vaikinių- 46,2% merginų).

2. Tyrimas parodė, kad 66,5% respondentų mokymosi motyvacijos stinga. 33,5% tiriamųjų mokymosi motyvacijos nestinga. Išryškėjo tendencija, kad merginoms mokymosi motyvacijos stinga labiau, nei vaikinams.
3. Mokymosi motyvais gali tapti žmogaus vertybės, nuostatos, požiūriai, poreikiai, interesai.

Jaunuoliai linkę į delinkventinį elgesį įvardino šias svarbiausias vertybes:

Iš prigimtinių vertybių grupės delinkventinės elgsenos jaunuoliai akcentavo **laisvę**, mažiausiai svarbi šios grupės vertybė jiems kūrybingumo realizavimas. Iš praktinių vertybių grupės jaunuoliai nurodė **poilsį**, mažiausiai svarbia vertybe nurodė kvalifikaciją. Iš egzistencinių vertybių grupės vaikinai ir merginos linkę į delinkventinį elgesį labiausiai vertina **gyvenimo priemones (butą ir kt.)**, mažiausiai vertinama vertybė- pusiausvyra. Iš socialinių vertybių grupės jaunuoliams labiausiai svarbu **pripažinimas**, mažiausiai svarbu tautiškas. Iš ekonominių vertybių grupės jaunuoliai svarbiausiomis vertybėmis nurodė **daiktų vertingumą ir patogumą**, o mažiausiai svarbu jaunuoliams gebėjimas numatyti. Iš kultūrinių vertybių grupės delinkventinės elgsenos jaunuoliai svarbiausiomis pažymėjo **technologijas**, o mažiausiai svarbia vertybe nurodė meną. Iš psichinių vertybių grupės jaunuoliams priimtinausia vertybė **sėkmė**, mažiausiai priimtina vertybė- savižina. Iš dvasinių vertybių grupės labiausiai jaunuolių vertinama **meilė**, mažiausiai svarbi vertybė jaunuoliams šventumas.

Analizuojant vaikinių ir merginų mokymosi motyvacijos ir psichinių vertybių koreliacijos ryšį, nustatyta, kad merginų $r = 0,071$. Galima sakyti, kad ryšio nėra. Vaikinių $r = - 0,180$, skirtumas $p < 0,05$, taigi koreliacija labai silpna ir turi visiškai neigiamą ryšį. Analizuojant merginų ir vaikinių

mokymosi motyvacijos ir dvasinių vertybių koreliacijos ryšį, nustatyta, kad merginų $r = - 0,013$. Ryšio nėra. Vaikinų $r = - 0,222$, skirtumas $p < 0,05$ statistiškai silpnas, reiškia visiškai neigiamą ryšį.

4. Vertinant nuostatų ir požiūrių pasiskirstymą pagal svarbą, nustatyta, kad daugumas jaunuolių įsitikinę, kad **gyvenime svarbiausia geras atlyginimas, o ne išsilavinimas**.
5. Daugiausia respondentų teigia, kad svarbiausi poreikiai šiuo metu jiems yra **mylėti, draugauti, priklausyti kam nors**. Mažiausiai jaunuolių linkusių į delinkventinį elgesį šiuo metu jaučia poreikį realizuoti save, troškimą tobulėti, atskleisti savo sugebėjimus. Taikant Pirsono koreliacijos koeficientą, nustatytas visiškai neigiamas ryšys, labai silpna koreliacija vaikinų ($r = -0,140$, $p < 0,05$), silpna koreliacija merginų ($r = 0,255$, $p < 0,05$).

Respondentų įvardinti svarbiausi poreikiai rodo, kad jaunuolių linkusių į delinkventinį elgesį mokymosi motyvacija silpna.

6. Tyrimo analizė rodo, kad svarbiausi tiriamųjų interesai **materialiniai**, susiję su materialinėmis gėrybėmis.
7. Daugiausiai tiriamųjų nenoro mokytis priežastimi nurodo- **tingėjimą**.

REKOMENDACIJOS

Atlikus delikventinės elgsenos jaunuolių mokymosi motyvacijos ypatumų tyrimą, galima pateikti tokias rekomendacijas:

Tikėtis, kad mokymosi motyvacija jaunuoliams atsiras savaime negalima. Pedagogai privalo ugdyti asmenybę, tinkamai organizuoti mokymo procesą, mokymo veikla turi būti patraukli.

1. Pirmiausia žmogus priima tą informaciją, kurią girdi iš mokytojo. Todėl pedagogui pateikiant informaciją būtina atsižvelgti į paauglių individualias savybes, poreikius, interesus, nuostatas, požiūrius, jų galimybes. Informacija turi atitikti jų žinias ir turimą gyvenimo patirtį.
2. Svarbesnį vaidmenį mokymo ir auklėjimo procese skirti žmogiškų vertybių (kurios turi įtakos asmenybės savirealizacijai) formavimui, nes turimos vertybės daro didelę įtaką mokymosi motyvacijos stiprumui. Mokytojo pareiga atskleisti mokymosi naudos ir ateities sąsajas.
3. Pedagogas privalo mokyti jaunuolius linkusius į delikventinę elgesį adekvačiai save vertinti, numatyti realius savo ateities planus, perspektyvas. Stiprinti vidinę motyvaciją skatinant vaikinų ir merginų aktyvumą, pasitikėjimą savimi.
4. Formuoti supratimą, kad ateities veikla neįmanoma be savęs realizacijos, troškimo tobulėti ir atskleisti savo sugebėjimus.

